

STRESZCZENIE

Macierzyństwo to szczególne doświadczenie w życiu kobiety. Jednak nie każda kobieta ma taką możliwość. Ograniczenia prawne, negatywne postawy społeczne wciąż utrudniają wielu kobietom niepełnosprawnym podjęcie tych ról. Tekst jest próbą przedstawienia zagadnień dotyczących macierzyństwa kobiet z niepełnosprawnością. Opracowanie składa się z części teoretycznej jak i badawczej. Pierwsza część koncentruje się na ukazaniu problemów i trudności jakich doświadczają niepełnosprawne kobiety planując macierzyństwo. Kolejna przedstawia formy wsparcia i pomocy oferowane niepełnosprawnym matkom. Ostatnia część jest analizą badań polskich dotyczących macierzyństwa niepełnosprawnych kobiet.

WSTĘP

Nie ulega wątpliwości, że rodzicielstwo od zarania dziejów uważane było za jedno z najważniejszych zadań dorosłości³⁰⁷. Bycie rodzicem to według Beaty Górnickej szczególne doświadczenie, radość, zadowolenie, ale nade wszystko odpowiedzialność za rozwój i wychowanie dziecka³⁰⁸. Wyjątkową rolę w życiu dziecka pełni matka. Anna Szczypiorska uważa, że bycie matką to niezwykle przeżycie, którego może doświadczyć tylko kobieta. Autorka dodaje, że każda matka w inny, odmienny sposób odczuwa swoje macierzyństwo³⁰⁹. B. Bartosz, podkreśla, że przeżycia te w głównej mierze wiążą się z osobistymi doznaniem, zdarzeniami, które miały miejsce w życiu kobiety³¹⁰. Zdaniem Anny Bojarskiej „macierzyństwo jest szczególnym zjawiskiem opierającym się na więzi matki z dzieckiem, nierozzerwalnie

³⁰⁷ W. Półtawska, *Macierzyństwo darem*. [w:] *Oblicza macierzyństwa*, (red.) D. Kornas- Biela, Lublin 1999, s.41.

³⁰⁸ B. Górniccka, *Rodzicielstwo w niepełnosprawności- to jest możliwe?! Analiza przypadków* [w:] *Rodzicielstwo w obliczu niepełnosprawności i zaniedbania*, (red.) J. Brągiel, B. Górniccka, Opole 2014, s.76.

³⁰⁹ A. Szczypiorska, *Macierzyństwo: oczekując na narodzenie dziecka*, [w:] *Rodzicielstwo wobec zagrożeń współczesnego świata*, (red.) M. Stopnikowska, Gdańsk 2013, s. 39.

³¹⁰ B. Bartosz, *Doświadczenie macierzyństwa. Analiza narracji autobiograficznych*, Wrocław 2002, s. 45.

związanym z kobiecością. Nieustannie towarzyszą mu emocje i uczucia od bardzo pozytywnych (szczęścia, uznania, spełnienia) do całkiem negatywnych (rozczarowania, frustracji)³¹¹.

Powszechnie uznaje się, że kobieta staje się matką z chwilą poczęcia dziecka³¹². Jednak zdaniem Magdaleny Stelmasik- Turczyńskiej macierzyństwo to niełatwy obowiązek do którego kobieta dojrzeva sukcesywnie z dnia na dzień spędzając czas i poznając swoje dziecko³¹³. Iwona Lindyberg ponadto dodaje, że „kobieta nie rodzi się matką, ale zostaje nią po przebyciu pewnej drogi życiowej”³¹⁴. Dlatego też według M. Stelmasik- Turczyńskiej tak ważnym jest podjęcie odpowiednich działań już od czasu ciąży, by w należyty sposób sprostać późniejszym zadaniom³¹⁵, gdyż jak dostrzega I. Lindyberg „niemal każdej kobiecie, zanim zostanie matką znany jest stereotyp matki bezwarunkowo poświęcającej się dla dziecka. Ów wizerunek wspaniałej bezinteresownej matki jest niejednokrotnie źródłem poczucia winy, że nie jest się matką idealną”³¹⁶.

W literaturze specjalistycznej wiele uwagi poświęca się macierzyństwu wobec dziecka niepełnosprawnego, które zdaniem Małgorzaty Kościelskiej można określić nadzwyczaj „trudnym”³¹⁷. Istnieje jednak inna, swoista forma macierzyństwa, a mianowicie wynikająca z niepełnosprawności matki na którą chciałabym zwrócić szczególną uwagę w niniejszym opracowaniu.

Macierzyństwo niepełnosprawnych kobiet - trudności i zmagania

Jedną z wielu potrzeb niezbędną w prawidłowym funkcjonowaniu człowieka jest seksualność. Niewątpliwie konsekwencją tej potrzeby jest rodzicielstwo. Zagadnienie to nie jest obce także dla osób niepełnosprawnych³¹⁸.

Dorota Kornas- Biela pisze, że „role małżeńskie i rodzinne oraz prokreacja jest obok duchowości i religijności osób z niepełnosprawnością jednym z problemów najczęściej pomijanych zarówno w literaturze przedmiotu, jak też w praktyce życia oraz w przedsięwzięciach podejmowanych na ich rzecz”³¹⁹. Przyczyną takiej sytu-

³¹¹ A. Bojarska, *Uwarunkowania macierzyństwa kobiet niewidomych i słabo widzących*, [w:] *Kobiecość a niepełnosprawność*, (red.) W. Janocha, K. Zielińska- Król, Lublin 2015, s. 67.

³¹² A. Szczypiorska, dz. cyt., s. 42.

³¹³ M. Stelmasik- Turczyńska, *Adaptacja kobiety do roli matki w okresie ciąży- domiesienia z badań*, [w:] *Rodzicielstwo wobec zagrożeń współczesnego świata*, (red.) M. Stopikowska, Gdańsk 2013, s. 64.

³¹⁴ I. Lindyberg, *Świat(y) „upośledzonego” macierzyństwa*, Kraków 2012, s. 8.

³¹⁵ M. Stelmasik- Turczyńska, dz. cyt., s. 64.

³¹⁶ I. Lindyberg, dz. cyt., s. 8.

³¹⁷ M. Kościelska, *Trudne macierzyństwo*, Warszawa 1998, s. 18.

³¹⁸ B. Mazurkiewicz, E. Dmoch- Gajzlerska, D. Cholewicka, *Potrzeby prokreacyjne kobiet niepełnosprawnych, a ich realizacja*, [w:] *Seksualność- niepełnosprawność- rzeczywistość. Współczesne konteksty badawcze w problematyce seksualności człowieka z niepełnosprawnością*, (red.) R. Kijak, Warszawa 2013, s.97.

³¹⁹ D. Kornas- Biela, *Postawy społeczne wobec małżeństwa i macierzyństwa kobiet z niepełnosprawnością*, [w:] *Kobiecość a niepełnosprawność*, red. W. Janocha, K. Zielińska- Król, Lublin 2015, s. 21.

acji może być podejście o którym pisze Monika Parchomiuk, iż „rodzicielstwo niepełnosprawnych, bardziej niż realizacja potrzeb seksualnych, budzi kontrowersje, rodzi sprzeciw, którego widocznymi przejawami staje się przyzwolenie na aborcję oraz niekontrolowaną i wymuszoną antykoncepcję. Nie jest postrzegane jako pozytywne wydarzenie życiowe, ale jako problem”³²⁰. Beata Górnicka za: M. Rydzewskim pisze, że „kwestia macierzyństwa kobiet niepełnosprawnych jest mało dostrzegalna w mediach czy programach edukacyjnych. Tak naprawdę mało wiemy o niesprawnych matkach i nie potrafimy odpowiedzieć na pytanie: Jak to jest być niepełnosprawną mamą w Polsce?”³²¹.

Jak zauważa Aleksandra Maciarz, niepełnosprawne kobiety marzą o założeniu rodziny i realizowaniu się w roli matki³²². Jednak zdaniem Stanisława Kowalika pragnieniom tym towarzyszą silne obawy, lęki przed sprostaniem roli żony i matki. S. Kowalik podkreśla, że często przyczyną tych niepokojów są krytyczne, nieprzyjazne, krzywdzące opinie i nastawienia społeczne odnoszące się do dysfunkcji jaką dana kobieta posiada. W konsekwencji na co zwraca uwagę autor niepełnosprawne kobiety rezygnują z dążenia do swych planów życiowych, formułując w sobie ujemny wizerunek samej siebie³²³.

Ewa Dmoch- Gajzlerska, Barbara Mazurkiewicz, dostrzegają, że niepełnosprawne kobiety, chcąc zostać matką napotykają na wiele przeciwności i utrudnień. Pierwsze poważne problemy zdaniem autorek można zauważyć już na etapie planowania ciąży. Ujawnia się wiele wątpliwości i obaw czy dziecko urodzi się zdrowe³²⁴. D. Kornas- Biela ponadto zauważa, że lęk przed pełnieniem roli matki jest efektem tego, że od najmłodszych lat niepełnosprawnej kobiecie wdrażano postawę niechęci i wyrzeczenie się macierzyństwa. Zdaniem autorki niepełnosprawnym kobietom na tym etapie towarzyszy również niepokój przed reakcją rodziny i środowiska na wieść o jej planach³²⁵. B. Mazurkiewicz, E. Dmoch- Gajzlerska dostrzegają również, że wiele niepełnosprawnych kobiet rezygnuje z macierzyństwa obawiając się, że ich niepełnosprawność jest przeciwwskazaniem do planowania ciąży. Następuje to bardzo często pod wpływem różniących się opinii zarówno najbliższych jak i wyspecjalizowanych osób świadczących pomoc³²⁶.

Kolejne trudności jakie napotykają niepełnosprawne kobiety chcąc zostać matką zdaniem B. Mazurkiewicz, E. Dmoch- Gajzlerskiej wymienić można w czasie ciąży. Autorki piszą, że w okresie tym niezbędne są regularne wizyty u specjalistów,

³²⁰ M. Parchomiuk, *Rodzice z niepełnosprawnością intelektualną*, „Niepełnosprawność i rehabilitacja” nr 1/2012 s. 52.

³²¹ B. Górnicka, dz. cyt., s. 80.

³²² Z. Janiszewska- Nieścioruk, A. Maciarz, *Współczesne problemy pedagogiki osób z niepełnosprawnością intelektualną*, Kraków 2006, s. 34.

³²³ S. Kowalik, *Upośledzenie umysłowe. Teoria i praktyka rehabilitacji*, Warszawa 1989, s. 20.

³²⁴ E. Dmoch-Gajzlerska, B. Mazurkiewicz, *Przygotowanie kobiet niepełnosprawnych do prokreacji i macierzyństwa*, „Niepełnosprawność i rehabilitacja” nr 4 2011 s. 93

³²⁵ D. Kornas- Biela, dz. cyt., s. 25.

³²⁶ E. Dmoch- Gajzlerska, B. Mazurkiewicz, *Przygotowanie kobiet niepełnosprawnych do prokreacji i macierzyństwa*, „Niepełnosprawność i rehabilitacja” nr 4/2011, s. 94.

jednak wiele kobiet ma z tym trudności wynikające z niepełnosprawności³²⁷, ponadto Remigiusz Kijak dodaje, że „mimo, iż na każdym etapie swego życia kobiety mają pełne prawo do opieki położniczo-ginekologicznej, to wciąż świadomość zdrowotna niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie Polek jest znacznie niższa od wciąż niedostatecznej świadomości kobiet pełnosprawnych³²⁸.

Wiele dylematów i niepewności według B. Mazurkiewicz, E. Dmoch- Gajzlerskiej dla niepełnosprawnej kobiety w czasie ciąży pojawia się w momencie przygotowania do porodu. Zdaniem autorek w okresie tym niepełnosprawne kobiety powinny korzystać z fachowej wyspecjalizowanej pomocy by jak najlepiej przygotować się do porodu i późniejszej opieki nad nowonarodzonym dzieckiem. Jednak na co zwracają uwagę autorki wciąż brakuje profesjonalnych zajęć skierowanych do niepełnosprawnych kobiety, gdzie mogłyby zdobyć niezbędne wiadomości i umiejętności dotyczące przyszłego macierzyństwa. Kolejny ważny aspekt przywołany przez B. Mazurkiewicz, E. Dmoch- Gajzlerską to niedostateczne kompetencje lekarzy, pielęgniarek i innych specjalistów w zakresie specyficznych potrzeb i możliwości wynikających z dysfunkcji tych kobiet³²⁹. D. Kornas- Biela dodaje ponadto, że w okresie przygotowań do porodu wsparcie kierowane do niepełnosprawnych kobiet bardzo często nie dotyczy bezpośrednio trudności i niepokojów wynikających ze specyficznej sytuacji tych kobiet i ich niepełnosprawności, a jest ono takie samo jak dla kobiet pełnosprawnych. Toteż, D. Kornas- Biela pisze, że nieodzownym elementem jest wsparcie emocjonalne najbliższych niepełnosprawnej kobiety³³⁰.

R. Kijak zwracając uwagę na zagadnienia dotyczące opieki nad niepełnosprawną kobietą w czasie ciąży przez personel medyczny pisze, że „opieka nad pacjentką również niepełnosprawną, powinna być planowym procesem zmierzającym do zapewniania jej właściwej opieki odpowiedniej do stanu zdrowia. Opieka powinna objąć całość działań zmierzających do poprawy stanu zdrowotnego i zawierać działania diagnostyczne, lecznicze oraz rehabilitacyjne³³¹.

Następny znaczący moment w przygotowaniu do macierzyństwa niepełnosprawnej kobiety to zdaniem Ewy Dmoch- Gajzlerskiej czas połogu. Bardzo często towarzyszyć mogą kobiecie zmienne stany emocjonalne od radości z macierzyństwa do zakłopotania i przerażenia w związku z nową sytuacją. Dlatego też, o czym przekonuje Dmoch- Gajzlerska tak istotnym na tym etapie jest zainteresowanie najbliższych jej stanem fizycznym i psychicznym, wyręczenie jej w części obowiązków ale nade wszystko pomoc personelu medycznego³³².

³²⁷ Tamże, s. 94.

³²⁸ R. Kijak, *Opieka okołoporodowa nad kobietą niepełnosprawną intelektualnie*, [w:] *Kobiecość a niepełnosprawność*, (red.) W. Janocha, K. Zielińska- Król, Lublin 2015, s. 49.

³²⁹ E. Dmoch- Gajzlerska, B. Mazurkiewicz, dz. cyt., s. 96.

³³⁰ D. Kornas- Biela, dz. cyt., s. 28.

³³¹ R. Kijak, dz. cyt., s. 52.

³³² E. Dmoch- Gajzlerska, *Niepełnosprawność w położnictwie i ginekologii*, [w:] *Seksualność- Niepełnosprawność- Rzeczywistość. Współczesne konteksty badawcze w problematyce seksualności człowieka z niepełnosprawnością*, (red.) R. Kijak, Warszawa 2013, s. 110.

Specyficzną grupę kobiet z niepełnosprawnością, które borykają się z większą liczbą trudności planując macierzyństwo stanowią kobiety niepełnosprawne intelektualnie. Zdaniem Agnieszki Żyty niezmiennie obserwować można negatywne nastawienie społeczeństwa do prokreacji osób niepełnosprawnych intelektualnie. Autorka podkreśla, że wszystkie osoby niepełnosprawne postrzegane są przez stereotypowe, stygmatyzujące wzorce, nie zwracając uwagi na indywidualne predyspozycje i funkcjonowanie osoby niepełnosprawnej intelektualnie. Bardzo często już na starcie wyklucza się niepełnosprawne intelektualnie kobiety z roli matki zakładając, że będą one krzywdzić zarówno fizycznie jak i psychicznie swoje dziecko. Ponadto A. Żyta pisze, że społeczeństwo identyfikuje kobiety niepełnosprawne intelektualnie jako te, które nie są w stanie pozyskać odpowiednich umiejętności i wiadomości by realizować się w roli matki, a wszelkie oferowane formy wsparcia i pomocy wobec nich są bezskuteczne³³³.

Pomoc i wsparcie udzielane niepełnosprawnym matkom

Dorota Kornas-Biela, pisze, że jednym ze sposobów udzielania niezbędnej pomocy niepełnosprawnym kobietom, planującym macierzyństwo są działania mające na celu podniesienie kwalifikacji, zasobu wiedzy osób które świadczą profesjonalne wsparcie wobec kobiet niepełnosprawnych. Zdaniem autorki wciąż wśród pielęgniarek, lekarzy, rehabilitantów czy psychologów można zauważyć błędy w działaniach opiekuńczo-pielęgnacyjnych, jak również zagubienie i chaotyczność, którym towarzyszy strach przed relacją z niepełnosprawną kobietą³³⁴.

Kolejnym ważnym elementem w aspekcie udzielania pomocy niepełnosprawnym kobietom jest zachęcanie do częstego kontaktu z lekarzem i wykonywania kontrolnych badań. R. Kijak za: D. Radomski, G. Jarząbek pisze, że częstszy udział w badaniach niepełnosprawnych kobiet w ciąży możliwy będzie jeżeli „zniesione zostaną bariery architektoniczne, które utrudniają dostęp do specjalistów; stworzenie dla pacjentek niedowidzących odpowiednich udogodnień, które pozwoliłyby zachować intymność podczas dotarcia do gabinetu ginekologa. Zniesienie barier informacyjnych właściwie podjęta profilaktyka i edukacja prozdrowotna uwzględniająca specjalne wymagania pacjentek niepełnosprawnych”³³⁵.

Poruszając zagadnienia wsparcia rodzicielstwa osób niepełnosprawnych intelektualnie A. Żyta, zauważa, że nadrzędnym elementem jest rozpoczęcie wczesnej edukacji przygotowującej do roli rodzica. Materiał nauczania już od pierwszych lat nauki powinien zdaniem autorki koncentrować się również na zagadnieniach

³³³ A. Żyta, *Małżeństwa i rodzicielstwo osób z niepełnosprawnością intelektualną - wyzwania współczesności*, „Edukacja Dorosłych”, nr 2/2013, s. 62.

³³⁴ D. Kornas- Biela, dz. cyt., s. 37.

³³⁵ R. Kijak, dz. cyt., s. 49.

rodzinnych i prokreacyjnych³³⁶. Alicja Długolecka, pisząc o edukacji w zakresie potrzeb seksualnych osób niepełnosprawnych za najważniejsze jej zadanie określa „pomoc w pozytywnym odkrywaniu własnej seksualności, poszerzanie samoświadomości w tym zakresie, nauka odpowiedzialności za własne życie seksualne i umożliwienie wyboru typu aktywności seksualnej. Rehabilitacja seksualna polega na opracowaniu optymalnych form pomocy, które ułatwiłyby życie uczuciowe i aktywność seksualną”³³⁷. A. Żyta poza tym, podkreśla, że istotnym elementem jest zwiększanie zasobów wiedzy społeczeństwa na temat problemów i możliwości osób niepełnosprawnych, gdyż wiele trudności rodzicielskich osób niepełnosprawnych wiąże się z negatywnymi postawami społecznymi wobec nich³³⁸.

Monika Parchomiuk stwierdza, iż bez względu na rodzaj i formę świadczonej pomocy wobec rodzicielstwa niepełnosprawnych należy uwzględnić następujące zasady: „poszanowanie autonomii rodziców, ich praw rodzicielskich, możliwości samostanowienia, potrzeb i priorytetów; dążenie do oceny ich rodzicielstwa w sposób najbardziej obiektywnych, przy stosowaniu w dużej mierze standardów jakie odnoszą się do innych rodziców; uwzględnianie uprzednich doświadczeń rodziców związanych z życiem w rodzinie; przyjmowanie pozytywnej perspektywy w ocenie szans zwiększania kompetencji rodzicielskich; elastyczność i indywidualność oferowanych zakresów wsparcia; współpraca różnych specjalistów”³³⁹.

Macierzyństwo kobiet z niepełnosprawnością – przegląd wybranych badań polskich

Dokonując analizy polskiej literatury specjalistycznej można zauważyć, że zagadnienia odnoszące się do małżeństwa i rodzicielstwa osób z niepełnosprawnością nie są dogłębnie eksplorowane. Potwierdzeniem mojego zdania mogą być słowa Agnieszki Żyty, a mianowicie „przez wiele lat temat wchodzenia w związki małżeńskie czy rodzicielstwo osób z niepełnosprawnością był tematem nieobecnym w poszukiwaniach badawczych. Jeżeli zajmowano się nim to raczej pod kątem zminimalizowania prawdopodobieństwa ich występowania niż poszukiwania sposobu wspierania”³⁴⁰.

Warto jednak zwrócić uwagę na badania prowadzone w tym obszarze przez Urszulę Bartnikowską, Katarzynę Ćwirynkało, Annę Chyłę. Autorki przeprowadziły badania kwalitatywne w 2013 roku wśród niepełnosprawnych intelek-

³³⁶ A. Żyta, dz. cyt., s. 66.

³³⁷ A. Długolecka, *Znaczenie kategorii płci w procesie rehabilitacji osób z niepełnosprawnością ruchową*, „Niepełnosprawność i rehabilitacja” nr 4/2011, s. 62.

³³⁸ A. Żyta, dz. cyt., s. 66.

³³⁹ M. Parchomiuk, dz. cyt., s. 63.

³⁴⁰ A. Żyta, dz. cyt., s. 61.

tualnie kobiet będących matkami. Problem badawczy wskazany przez autorki brzmiał: „jakie istnieją szanse i zagrożenia na drodze do efektywnego macierzyństwa kobiet z niepełnosprawnością intelektualną?”³⁴¹. W badaniu prowadzonym przez autorki wzięło udział sześć niepełnosprawnych intelektualnie kobiet, z czego większość (5 badanych) to osoby niepełnosprawne intelektualnie w stopniu lekkim. Technika badawczą dzięki której autorki uzyskały niezbędne informacje był „wywiad niestandardowy i nieustrukturyzowany”. Autorki dokonały celowego doboru próby badawczej. Wiek badanych kształtował się w przedziale 18-57 lat³⁴².

Z przeprowadzonych przez U. Bartnikowską, K. Ćwirynkało, A. Chyłę, badań wynika, że wśród informaterek najczęstszym uczuciem towarzyszącym wiadomości o tym, że niepełnosprawna kobieta zostanie matką towarzyszyło zaniepokojenie i strach przed odnalezieniem się w nowej sytuacji. Tylko jednak z badanych z zadowoleniem i optymizmem przyjęła wiadomość o ciąży. Co więcej zdaniem autorek warto podkreślić, że żadna z informaterek nie zamierzała zostać matką. U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, A. Chyła przyczynę powyższych uczuć wśród badanych upatrują w niskiej świadomości i wiedzy niepełnosprawnych intelektualnie kobiet w zakresie seksualności i rodzicielstwa³⁴³.

Analizując pierwszy kontakt z dzieckiem autorki dostrzegły, że był on we wszystkich przypadkach pozytywnym, pełnym radości i satysfakcji wydarzeniem. Co więcej bardzo istotnym jest fakt, iż wiadomości i umiejętności w zakresie pielęgnacji i opieki nad noworodkiem były znacznie wyższe niż na temat prokreacji. Informatorki wysoki zasób informacji zawdzięczały nade wszystko swoim najbliższym³⁴⁴.

Istotnym czynnikiem, który zaobserwowały autorki podczas analizy danych jest fakt, że dla każdej z niepełnosprawnych kobiet bycie matką wiązało się z potężnymi zmianami w ich życiu. Zmiany te dotyczyły zarówno organizacji czynności każdego dnia, jak również ich upodobań, zainteresowań, a nawet charakterów. Niepełnosprawne intelektualnie matki biorące udział w badaniu U. Bartnikowskiej, K. Ćwirynkało, A. Chyły, nie otrzymywały wsparcia zarówno emocjonalnego jak i materialnego od swoich partnerów. Jedyną pomoc jaką mogły otrzymać świadczyli rodzice oraz bliscy przyjaciele³⁴⁵.

³⁴¹ U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, A. Chyła, *Niepełnosprawność a macierzyństwo- możliwości i bariery: studium fenomenologiczne samotnych matek z niepełnosprawnością intelektualną*, „Studia nad Rodziną” nr 17/2 (33) 2013, s. 34.

³⁴² Tamże, s. 35.

³⁴³ Tamże, s. 37.

³⁴⁴ Tamże, s. 39.

³⁴⁵ Tamże, s. 47.

ZAKOŃCZENIE

„Macierzyństwo to nie tylko biologiczny proces wydania przez kobietę dziecka na świat. Macierzyństwo to nie tylko spełnianie przez płęć żeńską z góry ustalonych przez społeczeństwo pewnych funkcji wychowawczych. Jest to niezwykle okres życia kobiety”³⁴⁶, co szczególnie podkreśla Anna Szczypiorska. Dlatego też, według M. Stelmasik- Turczyńskiej tak ważnym jest podjęcie wczesnych działań do prawidłowego przygotowania kobiety, a szczególnie kobiety niepełnosprawnej do roli matki³⁴⁷.

SUMMARY

Motherhood is such a remarkable experience in women's lives. However, not every woman can be a mother. Due to the legal limitations and negative social attitudes towards people with disabilities, many women still face some barriers to achieving their goal of becoming mothers. The purpose of this text is the attempt to present issues relating to disabled women's maternity. It provides a theoretical background and a research aspect. The first part shows the problems and difficulties that disabled women usually face. Then the ways of support offered to mothers with disabilities are discussed. Finally, I focus on the results of Polish research concerning the maternity of disabled women.

³⁴⁶ A. Szczypiorska, *Macierzyństwo i lęk- doniesienia z badań [w:] Rodzicielstwo wobec wyzwań współczesnego świata*, (red.) M. Stopikowska, Gdańsk 2013, s. 87.

³⁴⁷ M. Stelmasik-Truszczyńska, dz. cyt., s. 83.